

מקורות לעיון במס' פסחים: פרק אור לארבעה עשר

דף ג

תשרי תש"ע

מ. זילברמן

(ד.) זמן בדיקת חמץ. תנן (ב.) אור לי"ד בודקין את החמץ לאור הנר. ושו"ט הגמ' אי אור נגהי או לילי, ולמסקנת הגמ' (ג.) לכו"ע אור לילה הוא. ואיתא בגמ' (ד.) אמר רב נחמן בר יצחק בשעה שבני אדם מצויין בבתיהם ואור הנר יפה לבדיקה, ע"כ.

וכתב בעל המאור, "ותנא דמתני' לפי שפתח דבריו בהל' בדיקת חמץ תפש לשון אור כדכתיב פתח דבריך יאיר". והשיג עליו הראב"ד, "וכי לא שנה התנא לשון אור אלא בפתיחת דבריו ... ועוד אטו מי ליכא לילה במשנה ובברייתא ... אבל הטעם הברו' שכל המקומות שהוא צריך להקדים לתחלת הלילה כגון בדיקת חמץ ומשיאין משואות תני אור מפני שעדיין יש שם אור היום ואינו חשך כדכתיב ולחשך קרא לילה".

ומפשטות דבריו נראה דכוונתו לזמן אחר שקיעת החמה אך קודם צאת הכוכבים, דרק אז שייך לומר דנשאר מאור היום. ונראה שכן הבין בדבריו הר"ן. ובספר הר צבי על מס' פסחים הביא ראי' שאפשר שמדובר על צאת הכוכבים מגמ' ריש ברכות (ב:) דאיתא התם מאימתי קורין את שמע בערבין משהעני נכנס לאכול פתו במלח עד שעה שעומד ליפטר מתוך סעודתו, ע"כ. ופירש"י שאין לו נר להדליק סעודתו. ולמסקנת הגמ' עני וכהן חד שיעורא הוא, והיינו צאת הכוכבים. הרי אף מצאת הכוכבים יש קצת אור כך שעני שאין לו נר עדין יכול לאכול סעודתו. ולהלכה המג"א (סי' תלא סק"א) נקט דיש לבדוק אחר שקיעה קודם צאת הכוכבים והט"ז (שם סק"א) פסק לבדוק דוקא מצאת הכוכבים.

ועל כל פנים לדברי הראב"ד זמן מצות בדיקת חמץ היינו דוקא בתחילת הלילה. ויש לדון אי לדבריו זמנו לכתחילה בדוקא בתחילת הלילה או אי בעצם זמנו כל הלילה אלא שיש להקדימו משום זריזות או כדי שלא ישכח. הר"ן בהביאו דבריו הראב"ד (א. ד"ה גמ' ותנא) כתב, "וכ' הראב"ד דמ"ה נקט אור לומר שבתחילת הלילה שיש בו אור עדיין ראוי לבדוק כדי שלא יתראש או שלא ישכח". הרי לדבריו זמנו כל הלילה אלא דיש להקדימו כדי שלא ישכח. אך מביאור הגר"א נראה שזמנו בעצם בתחילת הלילה. דבביאור הגר"א סי' תלג סק"כ כתב, "שם בירושלמי למה בלילה א"ר יוסא שאין בדיקת הנר יפה אלא בלילה ר' מנא לא אמר כן ושמרתם את היום הזה לדורותיכם עשה שיהו היום והלילה משומרין ויתחיל ב"ג ויהא היום והלילה משומרין וכו' ונ"מ מ"ש שיהא וכו' שצריך לבדוק בתחילת הלילה וזה ראי' לדברי הראב"ד ושו"ע סי' תלא ס"א". הרי לפי הירושלמי צריכים לבדוק דוקא בתחילת הלילה כדי שיהא היום והלילה משומרים, ולפי הגר"א זוהי כשיטת הראב"ד. וראה עוד דברי הצ"ח שכתב דדוקא בתחילת הלילה אור הנר מצוי שאוכלים ומשתמשים לאורו, ואילו מאוחר יותר אולי לא יהי' הנר בנמצא.

ונראה שכדברי הראב"ד פסק השו"ע (סי' תלא ס"א), שכתב "בתחלת ליל י"ד בניסן בודקין את החמץ לאור הנר וכו'" (וכן הביא בב"י בשם הרבינו ירוחם). [ויש להעיר דברמב"ם פ"ב חו"מ ה"ג ובטור אין משמעות כזה.] וזה נוגע גם לגדר איסור האכילה קודם בדיקת חמץ. דבגמ' ד. איתא אמר אביי הילכך האי

צורבא מרבנן לא ליפתח בעידניה באורתא דתליסר דנגהי ארבסר דלמא משכא ליה שמעתיה ואתי לאימנועיה ממצוה, ע"כ. והוסיף המרדכי (אות תקלב), "מכאן נראה דאסור לאכול ליל י"ד קודם בדיקה דגזרינן דלמא אתי לאימשוכי". וכן נפסק להלכה (סי' תלא ס"ב). ולכאורה היה נראה דגדר האיסור דומה לאיסור אכילה קודם שאר מצוות הקבוע להם זמן כגון תפלת מנחה (ראה שו"ע סי' רלב ס"ג) או ק"ש דאסור לקבוע סעודה אבל כגון טעימת פירות וכדומה מותרת. אך העיר במ"ב (ביה"ל ד"ה ולא יאכל) דשונה בדיקת חמץ משאר מצוות הקבוע להם זמן, דלענין תפילה וק"ש אין מצוותן דוקא בתחילת הזמן ולכן לא גזרו אלא בסעודה קבועה דיבואו לימשך ולשכח את המצוה לגמרי, אבל לענין בדיקת חמץ קבעו הזמן דוקא בתחילת הלילה ולכן אסור להשהות אפי' בלי אכילה, וכ"ש דאין לאכול אפי' טעימה בעלמא. וכן כתב הצ"ח בסוגיין. ולפ"ז א"ש פסק הרמ"א דאפי' אם התחיל בהיתר צריך להפסיק. דאף דבדרך כלל אם התחיל בהיתר לפני כגון ק"ש א"צ להפסיק שאני מצות בדיקת חמץ כי מצותו דוקא בתחילת הלילה.

ודברים דומים מצינו לענין איסור טעימה קודם קידוש והבדלה. דמבורר בפסחים קו. דאסור לטעום כלום קודם קידוש וקודם הבדלה. וכך נפסק בשו"ע סי' רעא ס"ד. וצ"ב למה אפי' טעימה אסור. וראה ברא"ש שם סי' יז שכתב דזה חיסרון בכבוד שבת. אך כתבו המג"א (סי' רלה ס"ד) ושו"ע הרב (סי' רעא ס"ט) דקידוש והבדלה אסורים בטעימה מקודם כי אתקינן דוקא בתחילת הלילה בזמן כניסתה ויציאתה. וז"ל שו"ע הרב, "אסרו חכמים לטעום כלום אפילו מים משהגיע זמן הקידוש עד שיקדש דהיינו משהגיע בין השמשות שנתקדש היום מספק או אפילו מבעוד יום אם התפלל ערבית מבעוד יום. ואע"פ שכל מצות הקבוע להם זמן לא אסרו אלא לקבוע סעודה משהגיע זמנן משום גזרה שמא ימשך בסעודה ויעבור הזמן אבל טעימה בעלמא מותר שאין לחוש בה שמא ימשך ויעבור הזמן מכל מקום בקידוש וכן בהבדלה החמירו יותר לפי שעיקר מצותן הוא בתחלת זמנן דהיינו סמוך לכניסת השבת וסמוך ליציאתו. ואפילו אם התחיל לאכול ולשתות מבעוד יום צריך להפסיק כשיגיע בין השמשות ואע"פ שבשאר כל המצות אפילו של תורה אם התחיל בהיתר דהיינו קודם שהגיע המצוה אין צריך להפסיק ומטעם זה ג"כ אין צריך להפסיק לקריאת שמע ולתפלה כשיגיע זמנן מכל מקום בקידוש היום לא התירו לו לגמור סעודתו ולקדש אח"כ לפי שעיקר הקידוש נתקן במקום סעודה של שבת וקודם לה ולא לאחריה שנאמר וקראת לשבת עונג ודרשו חכמים במקום עונג דהיינו במקום שיתענג שם בסעודת שבת שם תהא קריאת הקידוש מלפניה."

[וראו לציין שהמג"א עצמו לא השוה קידוש והבדלה לבדיקת חמץ, דהוא פסק שטעימה מותרת

קודם בדיקת חמץ והסביר בחומרת הרמ"א להפסיק אף בהתחיל בהיתר דאיירי דוקא בהתחיל תוך חצי שעה קודם הזמן, דבדנינים דאורי' צריך להפסיק בכה"ג.]

(ד:) **נאמנות נשים באיסורים.** ראה תד"ה הימנוהו, רבינו מנוח פ"ב חו"מ הי"ז, מאירי בסוגיין,

מג"א סי' תלו סק"ח, תוס' עירובין לא: סוף ד"ה כאן, אג"מ יו"ד ח"ב סי' מד, הגא"א סי' ג, תוס' צא. ד"ה והתנן, שיטה ישנה בשטמ"ק כתובות כח: ד"ה ועוד י"ל.

החבורה תתקיים אי"ה בליל יום שני אחרי תפילת מעריב. הנושא – נאמנות נשים באיסורים (ד:)